

III МІЖНАРОДНА НАУКОВА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
**ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ АГРАРНОЇ НАУКИ: ТЕОРІЯ І
ПРАКТИКА**

III INTERNATIONAL SCIENTIFIC INTERNET CONFERENCE
**TRENDS AND CHALLENGES OF MODERN AGRICULTURAL
SCIENCE: THEORY AND PRACTICE**

м. Київ, 2021

УДК 633.63:632.51

КОРОТКІ ПІДСУМКИ ІНТРОДУКЦІЇ ВИДУ *JUGLANS NIGRA* L. У СВІТІ І В УКРАЇНІ

Швед М.В., аспірант

Дубровський В.І., канд. с.-г. наук, с. н. с.

E-mail: shved_mikhail@ukr.net

Інститут садівництва НААН України

Постановка проблеми. Вирощування рослин у нових для них природно-кліматичних умовах, або інтродукцію, широко використовують з найдавніших часів. На сьогодні важливим практичним сенсом є розширення бази рослинних ресурсів конкретного району, отримання нових сільськогосподарських культур.

Рослина вважається успішно адаптованою до умов району інтродукції, якщо вона не тільки росте і розвивається, але й проходить всі фази життєвого циклу, цвіте, формує плоди і повноцінне насіння.

Родина *Juglandaceae* A. Rich. ex Kanth відрізняється великою своєрідністю морфології та анатомії, особливо квіток і плодів, і до цього часу його положення в системі квіткових рослин є предметом дискусій.

Одним з дуже цінних його представників є горіх чорний - *Juglans nigra* L. Ця рослина не дуже поширена у промисловому виробництві країни, хоча її плоди є дуже цінними для споживання. За дослідженнями В. І. Добровольського (1957), вихід ядра горіха чорного вітчизняних зразків коливається від 14 до 26 %, жирність ядра 57,3-57,8 %, вміст білків 30 %, тобто майже вдвічі більше, ніж в плодах горіха волоського, вуглеводів 5,8 %. Отже, вивчення цієї культури для розширення плантацій є перспективним напрямком для науковців.

Виклад основного матеріалу. Горіх чорний - типово лісова рослина, його деревина за технічними властивостями майже не відрізняється від деревини горіха волоського, щільність якої вище, а за виходом стовбурової частини дерева перевершує його.

За даними Т. G. Zarger (1969), у США створені сорти горіха чорного з тонкою шкаралупою, які мають величезне значення в плодівництві. Вихід ядра 18 найбільш популярних сортів коливається від 23,7 до 32 %. Проте основна маса плодів заготовлюється в США від дерев, які природно ростуть в лісах.

На думку Т. G. Zarger (1969), у США дуже мало дерев рівних за цінністю горіху чорному. Його ядро в цій країні - цінна ароматна їжа. Дуже тверда шкаралупа ендокарпію не є перешкодою для добування ядра, оскільки останніми роками створені наступні сорти горіха чорного з тонкою шкаралупою і з виходом ядра (%): Герні - 31,7; Гейр - 27,8; Норріс - 28,4; Едрас - 30,6; Мічиган - 31 та ін.

В Італії поширена культура сортів горіха чорного Томас і Вандерслут. У 20-річному віці врожайність їх становить 16 кг чистих ядер з дерева.

Вперше в Європі горіх чорний з'явився в культурі в 20-х роках XVIII ст., а в Україні - в другій половині цього ж століття. Вперше він був введений в

насадження Каразінського дендропарку в 1809 р, звідси насінням поширювався по всій Україні і далеко за її межі. Старих екземплярів у парку не збереглося, є лише їх насіннєве потомство.

Він прекрасно росте майже у всіх європейських країнах, за винятком Скандинавських. У Болгарії (Софія) в 60-річному віці горіх чорний досягав висоти 23 м і 44 см у діаметрі, при вирощуванні в насадженнях формує прямі рівні стовбури, рясно плодоносить (А. Ганчева, Є. Прокопів, 1979).

Високо оцінював цю культуру помолог Л. П. Симиренко, який писав, що горіх чорний якнайкраще придатний для формування затінених алей, високих парканів, також дуже красивий в одиночних посадках. Живим пам'ятником Льву Платоновичу Симиренко служить посаджений їм в с. Мліїв (дослідна станція Інституту садівництва НААН) дерево горіха чорного, який досяг вікового віку.

За В. І. Добровольським, горіх чорний є найціннішою породою в Україні по своїй високоякісній деревині, швидкості росту і продовольчому значенні горіхів. Він зимостійкий у всіх районах, за посухостійкістю займає середнє положення між горіхом волоським і маньчжурським. Найкращі результати культура горіха чорного давала в лісостеповій зоні України, але його можна вирощувати і в північних степових районах.

А. Е. Кеніг в 1966 р підвів попередні підсумки інтродукції горіха чорного в Україні. З'ясувалося, що в лісництвах і парках росте до 1500 плодоносних дерев у віці від 25 до 100 років. З цієї кількості близько половини дерев росте в парках і лісових культурах лісництв Вінницької обл. Багато старовікових дерев росте в Сумській, Чернігівській, Черкаській, Тернопільській та Київській областях. У 25-річному віці горіх чорний досягає висоти 14 м і до 26 см в діаметрі, в 50-річному відповідно 16 м і 28 см, в 75-річному 24 м і до 40 см і в 90-100-річному 25 м і 80 см. Особливо потужно розвинені дерева можна зустріти в Чернівецькій, Львівській областях і в Закарпатті, де в радянські часи його ядра заготовляли до трьох тонн.

Глибоке залягання коренів горіха чорного забезпечує його вологою з глибоких шарів і тим самим підвищує посухостійкість дерева. Однак у південних умовах степової зони України (Кіровоградська обл.) він добре росте тільки на пониженнях у балках, досягаючи у віці 38 років висоти 21,5 м і 34 см в діаметрі, але довговічність його і в цих умовах не перевищує 50-60 років (Бадалов, 1971). У ще більш сухих умовах (Миколаївська обл.) горіх чорний в 27-річному віці досягає висоти 8,5 м і 13,5 см в діаметрі. У зрощуваних умовах парку Асканія-Нова у віці 50 років висота горіха чорного сягала 18 м, діаметр 32 см, в 60-річному віці - 23 м висоти, а діаметр стовбура 35 см.

Горіх чорний є також чудовою породою для зеленого будівництва при створенні алей, солітерів у парках і скверах, в озелененні промислових підприємств. Велике значення має в озелененні доріг - шосейних і ґрунтових.

Проте останніми роками його культура в Україні не так популярна за багатьох обставин. В Інституті садівництва НААН намагаються відродити цю культуру і зробити її промисловою.

З метою широкої інтродукції цього виду вивчають різні сорти різного походження, з наступною селекцією з залученням різновидів. Дослідні поля розміщені в Житомирській області, частково в Київській. Сортовий асортимент детально вивчають за морфобіологічним складом. Програма досліджень включає на перших етапах визначення наступних показників структури та якості плодів горіха чорного: кількісні показники - діаметр плодів, їх ширину (по ребру і поперек), товщину шкаралупи, яку заміряють мікрометром; показники маси - масу плодів, масу їх шкаралупи, масу ядра визначали зважуванням на технічних і аналітичних вагах.

Пайважливішими завданнями є продовження інтродукційної і селекційної роботи з цим видом горіха, відбору стійких до кліматичних умов Лісостепу і Полісся зразків і форм горіха чорного, що сприятиме розширенню ресурсної бази, розширенню асортименту цінних сортів для озеленення та аматорського садівництва. За результатами досліджень будуть розроблені та удосконалені елементи технології вирощування.

Розширення бази рослинних ресурсів лише збагатить наш стіл, місцеву флору і забезпечить меблеву промисловість цінною деревиною.

Висновки. Горіх чорний є перспективною деревною рослиною для інтродукції в Україні у садово-паркових і лісових господарствах, оскільки досить зимо- і посухостійкий, стійкий до шкідників і хвороб. Особливо важливі глибокі дослідження можливостей акліматизації та культивування горіха чорного як найбільш перспективного інтродуцента, що має безліч форм, сортів і гібридів.